

สังคมวิทยาของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทวิเคราะห์ด้วย
งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย*
SOCIOLOGY OF SOCIALLY ENGAGED BUDDHISM: THE ANALYTICAL STUDY
FOR SOCIAL WELFARE OF THAI SANGHA

พินิจ ลาภธนานนท์, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์
Pinit Lapthananon, Saichol Panyachit, Phoobade Wanitchanon
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นักวิจัยประจำโครงการขับเคลื่อนงาน
สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะในสังคมไทย
Chulalongkorn University, Srinakharinwirot University, Researcher of Driving Buddhism social
welfare for well-being promotion in Thai society
Corresponding Author E-mail: saicholpa@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) ของการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย และ 2. ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธและการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยถอดองค์ความรู้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการได้รับรางวัลเพชรงามการสาธารณสงเคราะห์ในปี พ.ศ. 2560 และ 2561 ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านเครื่องมือการวิจัย 1. แบบบันทึกข้อมูลปลายเปิด 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก 3. การสนทนากลุ่มคณะทำงาน และ 4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งนี้ได้ใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาเป็นหลักสำคัญในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์

ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม ของการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ต่อพุทธศาสนาและการบริหารจัดการงาน สำหรับแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธและการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์จำเป็นต้องทำงานเชิงบูรณาการตามหลัก “บวร” คือบ้าน วัด และราชการ เพื่อเป็นการนำพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธศาสนาเพื่อสังคม; สาธารณสงเคราะห์; ศาสนากับการพัฒนา

Abstract

Objectives of this article were: 1. To analyze strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT) of Thai Sangha Social Welfare's operations 2. To study the Buddhism social welfare driven approach and promote network of social welfare's development monk. This study employs both qualitative and action research methodologies. Key informants were monks who won the Petch-ngram-kan-sa-tha-ra-na-song-kroh (Diamond Social Welfare) award in 2017 and 2018. The instruments used for data collection were 1. Open-Ended Question 2. In-depth Interview 3. Focus group Discussion and 4. Workshop. This research uses sociological approach to analyze phenomenon.

Findings revealed that, the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of Social welfare of Thai Sangha involved with faith in Buddhism and social welfare's management. As for Buddhism social Welfare driven approach and to promote network of social welfare development monks, there was need to integrate working process based on "Borvorn" (cooperation of village, temple and government departments) in order to apply Buddhism to solve social problems sustainably.

Keyword: Socially Engaged Buddhism; Social Welfare; Buddhism and Development

บทนำ

การพัฒนาสังคมตามกระแสหลักได้ประกอบสร้างโครงสร้างทางสังคมที่สลับซับซ้อน และก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา การพัฒนาในปัจจุบันจึงหันเหสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มุ่งเน้นให้มนุษย์เป็นตัวตั้งในการพัฒนาโดยยึดโยงศาสนากับการพัฒนาองค์รวม 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา คือ การพัฒนาทางกายภาพด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) สีลภาวนา คือ การพัฒนาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ 3) จิตตภาวนา คือ การพัฒนาทางจิตใจให้มีคุณธรรมและมีความสุข และ 4) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้มีความสงสารเป็นฐานของสันติภาพและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (พระพรหมบัณฑิต, 2560) ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันทางสังคมที่จำเป็นจะต้องปรับบทบาทและกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อสามารถสะท้อนให้เห็นการสร้างประโยชน์เพื่อความสุขของมวลชน จึงจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการพยายามปรับรูปแบบการดำเนินงานให้ใช้หลักพุทธธรรมภายใต้แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged

Buddhism) ถือเป็นความพยายามในการนำพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมให้ได้มากขึ้น ในมิติเชิงทฤษฎี Christopher S. Queen (2000) กล่าวถึงพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นการนำศาสนาเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางสังคมภายใต้หลักธรรมคำสอน เพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางสังคม โดยเป็นการนำเอาความทุกข์ยากเดือดร้อนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคม

การพิจารณาสถาบันศาสนาในฐานะหน่วยทางสังคมที่สำคัญในการจัดระเบียบทางสังคมและแสดงออกถึงบทบาทการพัฒนาสังคมบนหลักการทางศาสนา Emile Durkheim ได้เห็นว่าศาสนามีพลังทางสังคมในการทำให้คนเชื่อ ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นฆราวาส ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น ศาสนาจึงเป็นระบบที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คนมีจิตสำนึกร่วมกัน (Collective Consciousness) ซึ่งจะสร้างให้เกิดความสงบสุขและพลังทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560, และ ฐานิดา บุญวรรณ, 2563) การดำเนินกิจกรรมของศาสนาจึงต้องสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้สังคมและเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวทางสังคมเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น

การที่ปัจจุบันพุทธศาสนาได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยก้าวข้ามการแบ่งขั้วระหว่างกิจทางศาสนาและกิจทางโลก และหันกลับมาพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ความทุกข์ได้ก่อตัวขึ้น พระสงฆ์ในฐานะผู้แสดงบทบาททางศาสนาสำคัญจึงได้มีความพยายามในการตอบสนองและคลี่คลายความทุกข์ยากของปัจเจกบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพระสงฆ์ที่มีส่วนช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ประกอบกับภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำให้งานด้านสาธารณสงเคราะห์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจคณะสงฆ์ แต่ยังคงขาดกระบวนการร่วมกันและการสร้างเครือข่ายในการทำงาน บทบาทการพัฒนาสังคมที่เรียกว่า การสาธารณสงเคราะห์จึงอาจมีความไม่มั่นคงและยั่งยืน ประกอบกับการดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาภายใต้วิสัยทัศน์ “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสู่สันติสุขอย่างยั่งยืน” โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งในกิจการด้านสาธารณสงเคราะห์จะมุ่งเน้นทั้งการบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ และการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงมีเป้าหมายในการศึกษาการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ภายใต้มหาเถรสมาคมตามแผนการดำเนินงานด้านศาสนาระยะ 5 ปี เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) ของการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย และหาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถิปุทธและการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) ของการดำเนินการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธและการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อทำความเข้าใจในองค์ความรู้การพัฒนาสังคมและสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธประกอบกับการศึกษาแนวปฏิบัติและแนวคิดด้านสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ อรรถกถา และเอกสารคำสอนทางพุทธศาสนา และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อรวบรวมข้อมูลการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์และสัมภาษณ์พระสงฆ์ในพื้นที่ 42 จังหวัด แบ่งออกเป็น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 13 จังหวัด ภาคใต้ 10 จังหวัด ภาคเหนือ 8 จังหวัด ภาคกลาง 8 จังหวัด และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3 จังหวัด โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการได้รับรางวัลเพชรงามการสาธารณสุขสงเคราะห์ในปี พ.ศ. 2560 และ 2561 เนื่องจากรางวัลดังกล่าวเป็นหลักประกันในผลงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธที่โดดเด่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ 1) แบบบันทึกข้อมูลปลายเปิด (Open-end Questionnaires) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 3) การสนทนากลุ่มคณะทำงาน (Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคาม และแนวทางการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ และ 4) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยมุ่งเน้นการสรุปสาระสำคัญตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) ของการดำเนินการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) จากบทบาทหลักของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมและองค์กรคณะสงฆ์สามานำเสนอภาพการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากสภาพแวดล้อมภายในสถาบันหรือองค์กรคณะสงฆ์ในสังกัดฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม 1) จุดแข็ง สามารถวิเคราะห์จุดแข็งของการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ได้เป็น 5 ประการสำคัญ ได้แก่

(1) *บทบาทหน้าที่* ภายใต้ภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นส่วนช่วยในการสร้างจุดแข็งให้แก่คณะสงฆ์ไทยได้มีกรอบการทำงานด้านการสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประชาชนอันเป็นการแสดงบทบาทของสังคหุระตามแนวพุทธศาสนาเพื่อสังคม

(2) *การบริหารจัดการองค์กร* การดำเนินงานภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคมได้มีกลไกการดำเนินงานที่ครอบคลุมเจ้าคณะทุกหนและภาค ประกอบกับการมีแผนปฏิบัติงานที่มีความชัดเจน แต่ยังขาดการทั่วถึงในกลุ่มเจ้าอาวาสบางวัด และการยึดหลักพระธรรมวินัยในการบรรเทาทุกข์และแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้คนในสังคมเพื่อสร้างสังคมที่ปกติสุข

(3) *รูปแบบการทำงาน* การทำงานที่ทันต่อสถานการณ์และมีความยืดหยุ่นนับเป็นจุดแข็งสำคัญในสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชน ส่งผลให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างพระสงฆ์จิตอาสากับพระสังฆาธิการระดับเจ้าปกครองคณะครอบครัวสังคหุระที่หลากหลายทำให้การขยายเครือข่ายกิจกรรมเป็นไปได้สะดวกและเกิดความร่วมมือขึ้นภายใต้กรอบจิตอาสา ตัวอย่างรูปแบบการทำงานเช่น การมอบของช่วยเหลือ หรือให้ที่พักพิงชั่วคราวแก่ผู้ยากไร้ ไปจนถึงการทำงานพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน เป็นต้น

(4) *ศักยภาพพระสงฆ์* ความผูกพันระหว่างชุมชนและวัดโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบททำให้การดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์สามารถตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุด อีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา

(5) *บูรณาการภาคีเครือข่าย* การทำงานร่วมกันผ่านเครือข่ายทางสังคมตามแนวทาง “บวร” ประกอบด้วย บ้าน วัด และราชการ เป็นการสร้างเสริมแนวทางบูรณาการกับภาคีเครือข่าย โดยเน้นความศรัทธาและความเชื่อมั่นในพระสงฆ์ในการดำเนินการเป็นหลักตามหลักของพระธรรมวินัย ประกอบกับการเผยแพร่ผลงานที่เกี่ยวข้องของงานสาธารณสงเคราะห์ที่สามารถประชาสัมพันธ์การทำงานที่เกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่งสู่พื้นที่หนึ่งจะนำมาสู่การก่อรูปของการขยายงานสาธารณสงเคราะห์เชิงบูรณาการจากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และคนในพื้นที่เป็นส่วนสำคัญในการเป็นจุดแข็งของการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามแนวพุทธ เมื่อกลับมา

พิจารณาในมิติของ 2) จุดอ่อน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลของจุดอ่อนควบคู่กับข้อมูลของจุดแข็งแบบสะท้อนกลับได้ออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

(1) *บทบาทการทำงาน* ภายใต้ภารกิจ 6 ด้านของพระสงฆ์ที่กล่าวไปข้างต้น พระสังฆาธิการส่วนใหญ่เน้นงานด้านการปกครองและสาธารณูปการเป็นหลัก และส่วนใหญ่ทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามสายบังคับบัญชาทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรมและไร้ทิศทางในการทำงาน การทำงานสาธารณสงเคราะห์ส่วนใหญ่จะเน้นการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าและไม่คำนึงถึงความยั่งยืนในการทำงาน อีกทั้งการทำงานเพื่อสังคมขาดแนวทางการบูรณาการที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(2) *การบริหารจัดการ* การดำเนินการของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ขาดการดำเนินในรูปแบบของการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำพื้นที่ส่งผลให้การตัดสินใจช่วยบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนเป็นการตัดสินใจของพระสังฆาธิการในพื้นที่เอง อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความคล่องตัวในการดำเนินงานและการขาดการสนับสนุนทำให้การขับเคลื่อนงานสู่ชุมชนเป็นอย่างล่าช้า ประกอบกับการมีส่วนร่วมของพระสังฆาธิการระดับพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของเถรสมาคม ซึ่งเป็นผลกระทบมาถึงโครงสร้างการบริหารงานและงบประมาณที่ใช้ในการทำงานด้วย

(3) *การจัดการความรู้* การจัดการความรู้และฐานข้อมูลเป็นจุดอ่อนสำคัญในการสื่อสารกับสังคมในการเผยแพร่การทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจในกรอบของพระธรรมวินัยที่มีต่อการทำงานด้านดังกล่าว เนื่องจากหากเป็นกระทำที่ไม่เหมาะสมจะทำให้พุทธศาสนากลายเป็นภาพลบและกระทบต่อศรัทธาของคนในพื้นที่ ดังนั้น การจัดการความรู้และฐานข้อมูลเพื่อให้พระสงฆ์ได้ตัดสินใจในการช่วยเหลือประชาชนเพิ่มมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลจากสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันหรือองค์กรคณะสงฆ์ในสังกัดฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม 1) โอกาส สามารถวิเคราะห์ข้อมูลโอกาสในบทบาทและการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ 3 ประเด็น ประกอบด้วย

(1) *องค์กรปกครองคณะสงฆ์* การนำนโยบายไปปฏิบัติภายใต้แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (พ.ศ.2560 – 2564) ซึ่งได้กำหนดให้การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์จะต้องเป็นระบบและมีแผนงานที่ชัดเจนตั้งแต่ระดับนโยบายลงสู่รากแก้วของชุมชน ประกอบกับการบรรจุนาสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นหน้าที่หลักของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ผ่านการอบรมประเด็นสำคัญ 8 ประการ คือ (1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (2) สุขภาพอนามัย (3) สัมมาชีพ (4) สันติสุข (5) ศึกษาสงเคราะห์ (6) สาธารณสงเคราะห์ (7) กตัญญู กตเวทิตาธรรม (8) สามัคคีธรรม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์

(2) *ภาคีเครือข่าย* การก่อรูปของเครือข่ายกิจกรรมจิตอาสาสาธารณะสงเคราะห์ที่เกิดจากการขอรับการสนับสนุนโดยพระสังฆาธิการ โดยองค์กรไม่แสวงหาผลประโยชน์ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคประชาสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ เช่น สมัชชาสุขภาพ มีความสนใจมาร่วมขับเคลื่อนงานสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ตัวอย่างเช่น การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2560 อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กระบวนการทำงานเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณะสงเคราะห์ร่วมกับคณะสงฆ์มีความเป็นรูปธรรมและเด่นชัดขึ้น ประกอบกับความตื่นตัวในกิจกรรมจิตอาสาภายในหน่วยงานราชการและโรงเรียน ทำให้การสร้างเครือข่ายจิตอาสาถูกขับเคลื่อนไปได้อย่างรวดเร็ว

(3) *การเผยแพร่ข่าวสาร* สังคมสมัยใหม่ได้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการเผยแพร่ข่าวสารเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการอพยพเข้าสู่สังคมออนไลน์และการกลายเป็นพลเมืองดิจิทัล ทำให้การขยายเครือข่ายและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ด้านสาธารณะสงเคราะห์เป็นไปได้ง่าย และเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงสามารถช่วยแพร่กระจายข่าวสารการทำงานและขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนได้ทันต่อสถานการณ์ปัญหา

ขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลโอกาสจากปัจจัยภายนอกที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานสาธารณะสงเคราะห์ ข้อมูลดังกล่าวยังสามารถสะท้อนกลับให้เห็นภาพของ 2) ภาวะคุกคาม ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นการพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญคือ

(1) *องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* การดำเนินงานแบบสายบังคับบัญชาตามลำดับชั้นจากเจ้าคณะภาคที่สังกัดของวัดที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร จึงทำให้เกิดเป็นเครือข่ายอุปถัมภ์ขนาดใหญ่ในการการปกครอง เนื่องจากเจ้าคณะภาคไม่ได้อยู่ในพื้นที่จึงไม่สามารถมองเห็นถึงสภาพปัญหาของพื้นที่ได้เท่ากับพระสังฆาธิการ

(2) *ภาพลักษณ์ของพุทธศาสนา* การกำหนดขอบเขตของสังคหะระของพระสงฆ์นับเป็นสิ่งที่สำคัญที่อาจทำให้ภาพของการทำงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในฐานะบรรพชิต เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นเรื่องทางโลกไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมเพียงเท่านั้นเพื่อเน้นการพัฒนาจิตใจของศาสนิกชนมากกว่า ประกอบกับสื่อมวลชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวของพระสงฆ์ที่ทำงานด้านสาธารณะสงเคราะห์

(3) *การเผยแพร่ข่าวสาร* การกระจายตัวของระบบการสื่อสารผ่านโลกออนไลน์ยังไม่สามารถเข้าถึงได้ในเขตพื้นที่ชนบท ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการประสานงานและสนับสนุนการทำงานสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในสภาวะวิกฤตที่ต้องการสื่อสารกับประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วทันสถานการณ์

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) ของการดำเนินการด้านสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาให้ประชาชนใน

พื้นที่จำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และรัฐ เพื่อเป็นส่วนช่วยในการสนับสนุนขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ครอบคลุมสุขภาวะที่ดีของคนในพื้นที่ 4 มิติ ได้แก่ 1) สุขภาวะทางกาย คือประชาชนปราศจากความยากจน ปลอดภัยจากปัญหาและสาธารณภัย 2) สุขภาวะทางจิตใจ คือประชาชนมีสุขภาพจิตดี มีความสุขสงบในจิตใจ 3) สุขภาวะทางสังคม คือประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความมั่นคงและเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ 4) สุขภาวะทางปัญญา คือประชาชนรู้จักคิด สามารถเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ซึ่งจะทำให้เห็นภาพชัดและนำมาซึ่งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

2. ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธและการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์

การดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์โดยมหาเถรสมาคม ในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้แสดงให้เห็นว่าการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อการทำสาธารณประโยชน์บนหลักพุทธธรรม โดยเครือข่ายการทำงานจะต้องมาจากการรวมตัวของบุคคลในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงสามารถพิจารณาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยได้ 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

(1) การสร้างศรัทธาเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินกำหนดเป้าหมายของการบริจาคเพื่องานสาธารณสงเคราะห์เพียงเท่านั้น ไม่ควรดำเนินการรับบริจาคจนกลายเป็นพุทธพาณิชย์ หรือบุญพาณิชย์ โดยการนำความเชื่อมาผูกติดกับวัตถุนิยมเพื่อรับบริจาค การรับบริจาคเพื่องานสาธารณสงเคราะห์จึงควรมีการบริหารจัดการการเงินที่ดี มีการใช้จ่ายเงินตามวัตถุประสงค์ของการบริจาค เนื่องจากการนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์อาจนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาและการหันหลังให้กับกิจกรรมคณะสงฆ์ของพุทธศาสนิกชน และการนำประชาชนในชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคม จะช่วยให้ชุมชนได้รู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ตลอดจนได้ช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ และแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์มากขึ้น ดังนั้น ควรมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างวัดและประชาชน

(2) การสร้างองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการมุ่งเน้นในการสร้างความตื่นตัวแก่ประชาชนในการร่วมทำงานเชิงจิตอาสา โดยจะต้องมีการถอดบทเรียนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและสร้างความรู้ความเข้าใจในการทำงาน ประกอบกับการจัดฝึกอบรมการทำงานจิตอาสาให้เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับการนำนโยบายของมหาเถรสมาคมไปปฏิบัติและบริหารจัดการงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ผ่านพระสังฆาธิการระดับท้องถิ่นและระดับชุมชนมากขึ้น และการบริการจัดการจำเป็นต้องตั้งเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการเชี่ยวชาญเฉพาะในการสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์ โดย

เป็นการช่วยให้ความรู้และคำแนะนำแก่พระสังฆาธิการในทุกระดับในการทำกิจกรรมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือสังคม การสร้างความศรัทธา กำหนดวิสัยทัศน์เหมาะสมและทันสมัย และยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน โดยเน้นการทำงานจิตอาสามากกว่าการบังคับ

(3) การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ไม่ควรทำงานแบบการบังคับบัญชาจนมากเกินไป และการทำงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์จะต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในชุมชนและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ ภาคประชาสังคม และอาสาสมัครอาสา จะต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สนับสนุนการประสานงานเพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์เป็นการทำงานเชิงบูรณาการจาก 3 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย (1) ปัจเจกบุคคล เป็นการทำงานจากสำนักจิตอาสาเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (2) การรวมกลุ่มการทำงาน เป็นการทำงานงานตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นการรวมกลุ่มมาจากปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะร่วมกัน ซึ่งจะนำมาซึ่งการสร้างเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และ (3) การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ระดับจังหวัด ระดับภาค จนถึงระดับประเทศ เพื่อช่วยเหลือประชาชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา จึงเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญด้วยการทำงานเชิงพื้นที่เป็นหลัก โดยเป็นการรวมตัวกันแบบหลวมตามความสนใจในการทำงาน เช่น เครือข่ายสังฆะออมทรัพย์ เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายเชิงพื้นที่ เช่น กลุ่มอัครเมืองน่าน เครือข่ายพระสังฆพัฒนาโคราช เป็นต้น ซึ่งการทำงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนามักมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจึงกลายเป็นเครือข่ายหนึ่งที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคม พระสงฆ์นักพัฒนาเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกคาดหวังว่าจะสามารถกระทำและชี้แนะสาธารณะประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน สะท้อนให้กระบวนการพัฒนาสังคมบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพระสงฆ์และประชาชน ที่แม้จะมีความแตกต่างในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ก็อยู่บนแนวทางการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ทั้งเพื่อประโยชน์สุขที่จะได้รับในสังคม ซึ่งเป็นการนำพุทธธรรมขึ้นนำการฟื้นฟูสังคมของเครือข่าย โดยผู้เข้าร่วมในเครือข่ายส่วนเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาจากเมืองและชนบท เนื่องจากการพัฒนาต้นแบบเชิงเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานผ่านการขับเคลื่อนด้วยแนวทางของ “บวร” คือบ้าน วัด และโรงเรียน โดยสามส่วนสำคัญจะต้องเป็นโครงสร้างสำคัญในการสร้างสังคมแห่งความเกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาสังคม ตลอดจนการก้าวข้ามบทบาทการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ที่ไม่ควรเข้ามายุ่งในเรื่องของทางโลก และพัฒนาสู่การเป็น “บวร” ที่เชื่อมโยงสู่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมโดยความร่วมมือของบ้าน วัด และราชการ เพื่อขับเคลื่อนงานดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จราชการจึงเป็นบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและ

ต่อยอดผลผลิตของกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้กระจายตัวเข้าสู่พื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ พระสงฆ์จะต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทชุมชนจนนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดูแลและช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนภายใต้บริบทของงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ การทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของพระสงฆ์ที่เชิงเครือข่าย จะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านศีลธรรมและจริยธรรม โดยอาศัยกลยุทธ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ (1) กลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน กับพระสงฆ์และข้าราชการหรือบุคลากรในองค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย (2) กลยุทธ์ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการและองค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย และ (3) กลยุทธ์พัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองและความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน โดยใช้การสร้างเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน กลยุทธ์เหล่านี้ได้รับการยอมรับจากเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนว่าเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อประโยชน์สาธารณะได้มากกว่าในอดีต และจะต้องเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทยคือ การดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ยังมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบริบทของความศรัทธาจากพระสงฆ์และประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม การแก้ไขปัญหาให้ประชาชนในพื้นที่จำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และรัฐ เพื่อเป็นส่วนช่วยในการสนับสนุนขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ครอบคลุมสุขภาวะที่ดีของคนในพื้นที่ผ่านการทำงานของเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจึงได้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจึงกลายเป็นเครือข่ายหนึ่งที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคม พระสงฆ์นักพัฒนาเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกคาดหวังว่าจะสามารถกระทำและชี้แนะสาธารณะประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) ซึ่งเป็นความพยายามในการนำพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม Christopher S. Queen (2000) กล่าวถึงพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นการนำศาสนาเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางสังคมภายใต้หลักธรรมคำสอน เพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางสังคม โดยเป็นการนำเอาความทุกข์ยากเดือดร้อนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคม สอดคล้องกับ ประทุม อังกูโรหิต (2553) อภิปรายเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตสังคม ประกอบด้วย ด้านการรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านศึกษาสงเคราะห์ และด้านสงเคราะห์สัตว์ ตัวอย่างเช่น การ

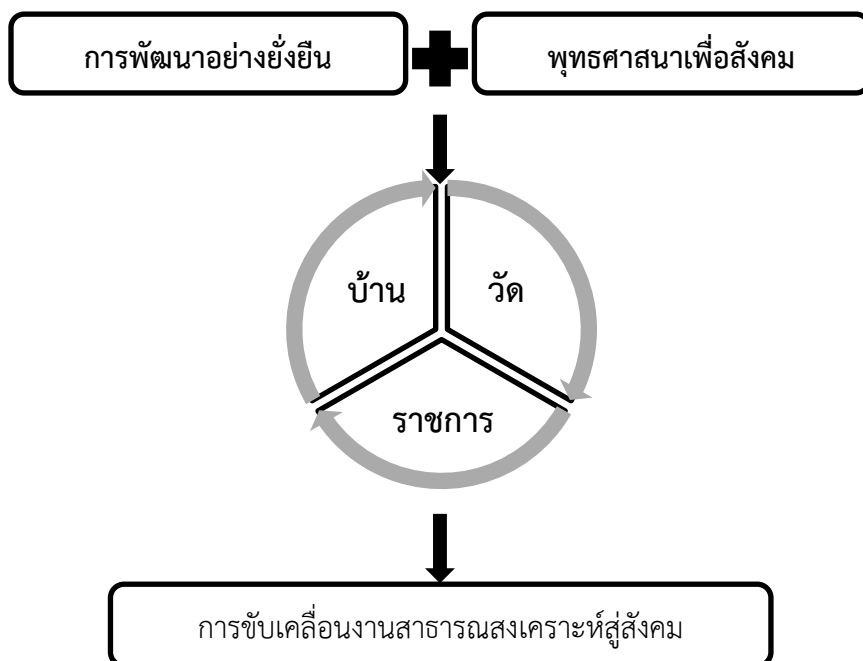
ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรีเพื่อบริบาลชีวิตระยะสุดท้ายของผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์ในลักษณะของฮอสพิส (Hospice) ภายใต้บริบทของการเข้าสู่ภาวะวิกฤตของสถานการณ์เอดส์ในประเทศไทย ผ่านความร่วมมือของวัด องค์กรทางศาสนา และจิตอาสาของประชาชนในการทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ทัศนะของพินิจ ลาภอนันท์ (2562) ได้เปิดมุมมองของงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยผ่านบทบาทสังฆการีของพระสงฆ์ โดยการสงเคราะห์และเกื้อกูลประโยชน์แก่สังคมเป็นการไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงต้องอาศัยจิตอาสาเป็นการขับเคลื่อนที่สำคัญบนพื้นฐานความศรัทธาและความร่วมมือของประชาชน เช่น การให้ชุมชนใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การสนับสนุนการช่วยเหลือในภาวะวิกฤตของสังคมเพื่อเป็นการช่วยบรรเทาทุกข์ยากให้กับประชาชน เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการนำศาสนาเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางสังคม ภายใต้หลักธรรมคำสอน มุมมองของอภิญา เพ็ญฟูสกุล (2558) แสดงมุมมองให้เห็นถึงบทบาททางศาสนาที่ตอบสนองต่อจิตวิญญาณของผู้คนมากขึ้นในการเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่รสนิยมเป็นส่วนสำคัญในการทำกิจกรรม ทางสังคมศาสนาจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสมัยใหม่ ขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนานับเป็นภาพสะท้อนสำคัญในการผนวกศาสนาเข้ากับสังคมสมัยใหม่ ตัวอย่างเช่น แนวทางของขบวนการสรอวทัย (Sarvodaya) นำโดยอริยรัตน์ (Ariyaratne) ในประเทศศรีลังกาซึ่งประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาสังคม ตั้งแต่สังคมระดับรากหญ้าจนถึงระดับประเทศ หรือขบวนการชาวพุทธเพื่อสังคมในประเทศทิเบตที่นำโดยองค์ทะไลลามะ (Dalai Lama) ผู้นำรัฐบาลพลัดถิ่นที่พยายามต่อสู้เพื่อเอกราชของทิเบตบนฐานของอหิงสธรรม และเป็นผู้เสนอแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบระดับสากลบนฐานของจิตใจที่มุ่งหวังประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น เป็นต้น (พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, 2548) ซึ่งล้วนแต่เป็นภาพสะท้อนสำคัญในการนำพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดย อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2551) ให้ภาพสำคัญเกี่ยวกับขบวนการหรือเครือข่ายทางศาสนาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้ปรับบทบาทของศาสนาเข้ากับสังคมสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่ความเชื่อทางศาสนาก่อให้เกิดการรวมตัวในการทำกิจกรรมทางสังคม

ขณะที่ อริญา ศิริผล (2562) วิเคราะห์การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของศาสนา ถือได้ว่าเป็นปฏิบัติการทางศาสนาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับรัฐเชิงสืบทอดระบบคุณค่า ซึ่งเป็นการผสมผสานระดับปฏิสัมพันธ์ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล องค์กร และชุมชน สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ นักพัฒนา Puri (2006) ได้อธิบายบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรมีความผูกพันกับวิถีชีวิตทางโลกมากกว่าการแยกตัวออกจากวิถีชีวิตทางโลก แต่เป็นปฏิบัติการในการหลุดพ้นด้วยวิธีทางสายกลางของพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงควรมีส่วนร่วมและส่วนสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์สังคม การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพุทธศาสนากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเฉพาะการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเป้าหมายที่ 3 คือ

การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาจะต้องเป็นศาสนาเพื่อสังคม ในการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ขับเคลื่อนลงสู่ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของ “บวร” คือ บ้าน วัด และราชการ เพื่อก่อให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ของคณะสงฆ์ไทย” ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ว่าการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเป็นการดำเนินงานภายใต้แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมสอดคล้องกับหลักการทางศาสนาในการเดินทางสายกลาง โดยการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ลงสู่ระดับพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือและเครือข่ายจาก “บวร” คือ บ้าน วัด และราชการ เพื่อเป็นการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธให้เกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการความรู้ โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานของพระสงฆ์ทุกวัดทั่วประเทศ
2. ควรมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ที่เหมาะสมและเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ของพระสงฆ์ทุกวัด ตลอดจนการขับเคลื่อนงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ให้ขยายตัวในกลุ่มพระสงฆ์ทุกวัด
3. การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ครอบคลุมทั้งฝ่ายสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อเป็นการดำเนินงานที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาบทบาทของพุทธศาสนากับการส่งเสริมจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทย
2. ควรมีการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

เอกสารอ้างอิง

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2560). ศาสนากับการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ดีไซน์ ดีไลต์.
- ฐานิดา บุญวรรณ. (2563). *หมุนนาฬิกาสู่เวลาทางสังคม*. กรุงเทพฯ: ILLUMINATIONS.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2553). *สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2560). *ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสิริวัฒนภักดี.
- พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร. (2548). *ขบวนการพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่*. สืบค้น 1 เมษายน 2564, จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=437&articlegroup_id=102
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2562). *อดีต ปัจจุบัน และอนาคต งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2551). *มานุษยวิทยาศาสนา: แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2558). *ปรากฏการณ์ทางศาสนาในโลกาภิวัตน์*. ใน นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย (บรรณาธิการ). *จักรวาลสังคมศาสตร์: รวมบทความวิชาการ 50 ปี สังคมวิทยาและ*

มานุษยวิทยา เชียงใหม่. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคม วิทยาและมานุษยวิทยา คณะ
สังคมศาสตร์ เชียงใหม่.

อรัญญา ศิริผล. (2562). ปฏิบัติการศาสนา ทุนจิตวิญญาณ กับการเมืองวัฒนธรรมจีนใน
ชายแดนไทยภาคเหนือ. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Puri, B. (2006). *Engaged Buddhism: The Dalai Lama's Worldview*. New Deli:
Oxford University Press.

Queen, C. S. (2000). Introduction: a New Buddhism. in Queen, Christopher S
(ed.). *Engaged Buddhism in the West*. Boston: Wisdom Publications.